

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «ЛУЦЕНКО ТА ВЕРБИЦЬКИЙ ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF LUTSENKO AND VERBYTSKYI v. UKRAINE)
(заяви № 12482/14 та 39800/14)

Стислий виклад рішення від 21 січня 2021 року

Рішення Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) у цій справі стосується, головним чином, викрадення та жорстокого поводження, з двома особами, паном І. Луценко (далі – перший заявник) та Ю. Вербицьким, яке спричинило смерть останнього, у зв'язку з низкою масових акцій протесту, що відбулися в Україні у період з 21 листопада 2013 року до 23 лютого 2014 року. Пан С. Вербицький, брат вбитого Ю. Вербицького, другий заявник у справі.

21 січня 2014 року брата другого заявника було поранено під час акцій протесту на Майдані. Перший заявник також активний учасник акцій протесту на Майдані, відвіз його до лікарні, звідки їх було викрадено невідомими особами у цивільному одязі. Викрадачі відвезли їх у гараж, де протягом декількох годин допитували про їхню причетність до акцій протесту на Майдані та неодноразово били і піддавали іншим формам жорстокого поводження.

Того ж дня викрадачі відвезли першого заявника за межі м. Києва і залишили його там. Тіло брата другого заявника було знайдено наступного дня у лісі неподалік м. Києва. Згідно з висновком судово-медичної експертизи він помер від переохолодження, а на його тілі були численні тілесні ушкодження.

22 січня 2014 року було порушено два кримінальних провадження, одне за фактом викрадення та смерті брата другого заявника, а інше - за фактом викрадення першого заявника. Згодом ці два провадження були об'єднані в одне.

Під час розслідування було проведено низку слідчих дій та встановлено, що у січні 2014 року телефонні розмови першого заявника прослуховувалися працівниками міліції у межах розслідування в іншій справі щодо акцій протесту на Майдані. Також було знайдено докази підтримки постійного зв'язку організаторів злочинів з керівництвом Міністерства внутрішніх справ України. Кримінальне провадження досі триває.

20 серпня 2014 року було розпочато окреме розслідування щодо можливої причетності працівників міліції до злочинів, вчинених проти заявників. Двом працівникам міліції було пред'явлено обвинувачення у незаконному прослуховуванні телефонних розмов першого заявника та підробленні офіційних документів. Справу було передано на розгляд до Шевченківського районного суду. Провадження досі триває.

До Європейського суду заявники скаржились за статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на викрадення та жорстоке поводження з першим заявником та братом другого заявника 21 січня 2014 року, яке, як стверджувалося, становило катування; другий заявник скаржився за статтею 2 Конвенції на вбивство свого брата, а також заявники скаржились на непроведення ефективного офіційного розслідування цих подій; другий заявник скаржився за статтею 14 Конвенції у поєднанні зі статтями 2 та 3 Конвенції, що його брата катували та вбили у зв'язку з тим, що він був родом з м. Львів і розмовляв українською мовою; заявники скаржились за пунктами 1 та 2 статті 5 Конвенції у зв'язку з викраденням і утриманням заявника та брата другого заявника 21 січня 2014 року та непроведенням органами державної влади ефективного розслідування щодо цього; за статтями 10, 11 та 14 Конвенції у зв'язку з тим, що перший заявник та брат другого заявника були викрадені та піддані жорстокому поводженню, а останнього було вбито за здійснення ними свого права на свободу мирних зібрань та вираження поглядів. Крім цього, заявники скаржились за статтею 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю в національному законодавстві ефективного та доступного засобу юридичного захисту щодо їхніх скарг за статтями 2, 3, пунктом 1 статті 5 та статтею 11 Конвенції.

Європейський суд вирішив розглянути скарги заявників за статтею 3 Конвенції та скаргу другого заявника за статтею 2 Конвенції разом у частині щодо стверджуваного неефективного розслідування.

Європейський суд дійшов висновку, що у розслідуванні не було досягнуто суттєвого прогресу у проясненні всіх обставин викрадення та жорстокого поводження із першим заявником та братом другого заявника, а також смерті останнього. Європейський суд констатував порушення процесуального аспекту статей 2 та 3 Конвенції.

Щодо скарги за матеріальним аспектом статті 3 Конвенції Європейський суд зауважив, що жорстоке поводження із першим заявником та братом другого заявника мало на меті заподіяти їм максимально можливого болю та примусити їх почуватися наляканими для отримання інформації стосовно їх участі в акціях протесту на Майдані та/або для залякування та/або покарання їх у зв'язку з цим. Таке поводження могло спричинити серйозні та жорстокі страждання, як фізичні, так і психологічні, які можуть характеризуватися як катування у розумінні статті 3 Конвенції. Європейський суд вирішив, що 21 січня 2014 року перший заявник зазнав жорстокого поводження і, ймовірно того ж дня, брата другого заявника було піддано катуванню.

Європейський суд дійшов висновку, що викрадення та жорстоке поводження із заявником та братом другого заявника було вчинено або за вказівками та/або під контролем правоохоронних органів, або принаймні за їхньої мовчазної згоди чи потурання, та констатував порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції.

З огляду на висновки щодо скарг заявників за статтею 3 Конвенції Європейський суд вирішив, що відповідальність за смерть брата другого заявника покладається на державу-відповідача та констатував порушення статті 2 Конвенції.

Розглянувши скарги заявників за пунктами 1 та 2 статті 5 Конвенції, Європейський суд, беручи до уваги висновки в контексті скарг заявників, пов'язаних зі статтями 2 та 3 Конвенції, зазначив, що перший заявник та брат другого заявника були викрадені або за вказівками та/або під контролем працівників правоохоронних органів, або принаймні за їхньої мовчазної згоди або потурання, та дійшов висновку, що їх було свавільно позбавлено свободи 21 січня 2014 року всупереч гарантіям пункту 1 статті 5 Конвенції, за що несуть відповідальність органи державної влади. Європейський суд констатував порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

Щодо скарги заявників за статтею 11 Конвенції Європейський суд зауважив, що втручання у право першого заявника та брата другого заявника на свободу мирних зібрань було свавільне, оскільки у матеріалах справи ніщо не свідчить, що відповідне втручання, яке полягало в поводженні, розглянутому за статтями 2 та 3 Конвенції, було «передбачене законом» або переслідувало «законну мету». Також немає жодних підстав вважати, що воно було «необхідним у демократичному суспільстві». Європейський суд констатував порушення статті 11 Конвенції.

Щодо скарги заявників за статтею 13 Конвенції Європейський суд зазначив, що він розглянув основні юридичні питання, порушені у цій справі, і немає потреби у винесенні окремого рішення щодо цього положення.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД

- «1. *Вирішує* об'єднати заяви;
2. *Оголошує* прийнятними скарги пана С. Вербицького за статтями 2, 3 та 14 Конвенції, а також скарги обох заявників за статтями 3, 5 та 11 Конвенції;
3. *Постановляє*, що немає необхідності розглядати питання щодо прийнятності та суті решти скарг заявників;
4. *Постановляє*, що було порушено статтю 3 Конвенції у зв'язку із жорстоким поводженням з паном І. Луценком і катуванням пана Ю. Вербицького і непроведенням ефективного офіційного розслідування щодо цього;
5. *Постановляє*, що було порушено статтю 2 Конвенції у зв'язку з убивством пана Ю. Вербицького та непроведенням органами державної влади ефективного офіційного розслідування щодо цього;
6. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 статті 5 Конвенції у зв'язку зі свавільним викраденням і позбавленням свободи пана І. Луценка та пана Ю. Вербицького 21 січня 2014 року;
7. *Постановляє*, що було порушено статтю 11 Конвенції у зв'язку зі свавільним втручанням у право пана І. Луценка та пана Ю. Вербицького на свободу мирних зібрань;
8. *Постановляє*, що немає необхідності окремо розглядати, чи було порушено статтю 14 Конвенції у поєднанні зі статтями 2 та 3 Конвенції у зв'язку з непроведенням органами державної влади ефективного розслідування викрадення, жорстокого поводження та смерті пана Ю. Вербицького;
9. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції держава-відповідач повинна сплатити заявникам такі суми та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;
 - (i) 3 000 (три тисячі) євро пану І. Луценку в якості відшкодування матеріальної шкоди, на додаток до 16 000 (шістнадцяти тисяч) євро в якості відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 25 000 (двадцять п'ять тисяч) євро пану С. Вербицькому в якості відшкодування моральної шкоди;
 - (б) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
10. *Відхиляє* решту вимог заявників щодо справедливої сатисфакції.».